

Mint ismeretes, a „Kulturális emlékeink fel-tárása, nyilvántartása és kiadása” című program keretében folynak az országban a „Magyarországi gyűjtemények 1601 előtti nyomtatványainak katalógusai” című téma munkálatai. Az e témában dolgozóknak az OSZK antikva-katalógusa lesz a legfőbb kézikönyvük, és munkájuk eredményeképpen pár év múlva folyamatosan nyomtatásban is napvilágot látnak majd azok a katalóguskötetek, amelyek az országban jelenleg található összes (kb. 60–70 000), 1601 előtt készült nyomtatványt, sőt az egyes példányok egyedi jellegzetességeit is tartalmazni fogják (kötés, proveniencia, possessor, stb.). Ennek a munkának az alapjait az OSZK Régi Nyomtatványok Tárának 1951 óta a katalóguson dolgozó lelkes gárdája vetette meg, főleg pedig a kötet szerkesztésében oroszánrészt vállaló Soltész Erzsébet, Venczei Katalin és W. Salgó Ágnes.

P. Vásárhelyi Judit

Báró Wesselényi István: Az eljegyzett személyeknek paradicsomkertje. Sajtó alá rendezte Tóth Margit. Szeged, 1990. 183 l. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 28. kötet)

Wesselényi István kéziratban fennmaradt allegorizáló devóciós művét irodalomtörténetünk már a múlt században is számon tartotta (Deák Farkas, *Századok*, 1880.), létezése azóta sem esett ki ismereteink köréből, azonban beható vizsgálata mindmáig nem történt meg, sőt róla téves adatok is terjedtek. Mindez kellően indokolta modern kiadásának napirendre tűzését, annál is inkább, mivel a korai barokk főúri vallásos prózának számos emléke maradt kéziratban. Szegeden az ilyen jellegű művek sajtó alá rendezésének már egyébként is volt előzménye (Ecsedi Báthory István meditációinak szövegkiadása Erdei Klára által), most pedig elismeréssel lehet nyugtázni a folytatást, egy újabb elmélkedés közreadását.

A bevezető tanulmány számos új ismerettel bővíti a műre vonatkozó eddigi tudásunkat. Mindenekelőtt a fordítás keletkezésének évét tisztázza, kimutatja, hogy az aszkétikus-misztikus szellemű meditációt nem 1606-ban, hanem 1620-ban magyarította a szerző, aki unokahúgának, Wesselé-

nyi Annának szánta munkáját. Fény derül továbbá a forrásműre is. Tóth Margit meggyőzően bizonyítja, hogy a magyar főúr a brüsszeli jezsuita kollégium rektorának, Jan Davidnak a latin szövegét (*Paradisus sponsi et sponsae...*, Antwerpen, 1607, Theodor Galle 102 metszetével) ültette át magyarra. Utal arra is, hogy a flamand jezsuita könyvének lengyel, majd német nyelvű fordítása után került sor a magyarításra, ami azonban nyilván a latin eredetiből történt.

A forrás azonosítása egyben azt is jelenti, hogy sikerült tovább gazdagítani a 16–17. századi németalföldi–magyar szellemi és irodalmi kapcsolatok adattárát, mégpedig ezúttal flamand katolikus kapcsolattörténeti adattal, ami meglehetősen ritka a 17. században. A harminc művet közreadó Jan David közép-európai recepciójának is újabb példája a most feltárt összefüggés.

A bevezető tanulmány szerint Wesselényi műve a Szent Ignác-féle „aktív, cselekvő vallásosságot tolmácsolta” magyarul, s noha akadnak benne manierista stílusfordulatok is, azért elsősorban mégis barokk sajátosságokat mutat (14–15.). Ez az érvelés és az utána következő stilisztikai elemzés azért meggyőző, mert nem egy-egy szókép vagy fordulat barokk avagy manierista jellegét igyekszik hangsúlyozni (ami meglehetősen önkényes minősítésekre adhat alkalmat), hanem a stílust irányító szándékot vizsgálja. Ebben pedig a hasznosság (utilitas) eszménye dominál (miként Pázmány esetében is), a gyönyörködtetés (delectare) ennek rendelődik alá, a *pietas* irányítja a *stylus*-t, ezért Wesselényi írása valóban a barokk szellemi atmoszférájában mozog. Legfeljebb azt a megjegyzést kérdőjelezhetjük meg, amely szerint a mű „nem a magyar vallásos irodalom belső, öntörvényű fejlődésének szülötte igazából, hanem elsősorban külföldi, flamand hatás alatt született...” (20.) Aligha hihető, hogy a fordítások és átdolgozások — melyekkel tele van régi irodalmunk — nem belső motivációból születtek volna, hiszen már csak kiválasztásuk is határozott kívánalmak szerint történt s a fordítás nem csekély munkáját is ösztönöznie kellett valamilyen késztetésnek.

A szöveg közlése betűhív, igen pontos, követi a kritikai kiadásoktól elvárt szintet. A hozzá csatlakozó jegyzetekkel és magyarázatokkal együtt szakszerű edíciót kapunk kézhez, amely örvendetesen gyarapít-

ja a magyar korai barokk prózáról meglévő ismereteinket és tovább árnyalja a devóciós irodalmunkról kialakult összképet.

Bitskey István

Poszler György: Az évszázad csapdái. Tanulmányok Lukács Györgyről. Bp., 1986. Magvető Kiadó. 187. l. (Gyorsuló idő)

A kései recenzió immár a történelmi változások irányainak ismeretében méltathatja Poszler György négy esszéből álló kötetét, és állapíthatja meg egyfelől, hogy a valaha bátornak minősíthető elmélkedések mindenekfölött *igazzá-hitelessé* nemesültek, másfelől azt, hogy Lukács méltán sokat vitatott, egykor túl-, manapság inkább alábecsült életművéről kevés pontosabb írás született azóta. Illetve egy sem olyan, amely ne lenne valamiképpen elmarasztalható az elfogultságban. Poszler érdeme többek között ott keresendő, hogy számára Lukács György életpályája jellegzetes, tipikus, jól lehet a vele rokon elmék korántsem oly jelentős bölcselek, mint ő. A recenzens nemcsak azért van kedvezőbb helyzetben, mint az 1986-os esszéista, mivel az olvasó számára immár magyarul is hozzáférhető művekre hivatkozhat, amelyek átvilágítják a kommunista világmozgalom tévútjait (a perek-önkritikák világát a tudományos feltárásnál hívebben mutatja be Danilo Kis: *Borisz Davidovics sírmeleke* és A. Koestler: *Sötétség délben* c. műve), hanem azért is, mert a Lukács-filológia 1986 óta is termelt, szépirodalomba hajló fél-tudományos munkát éppen úgy, mint a személyes ihletettségtől hevülő belletrisztikát. Csakhogy a Lukács-életmű lehetőségeit és megvalósulását összemérő, a heidelbergi kéziratokat a végső számadás komolyságával jeleskedő öregkori monografikus vállalkozásokkal együttlátó vizsgálódásra egyedül Poszler mutatott példát, mint ahogy a közeli múlt „kis ördögei”-nek (a színvonalatlan Rudas Lászlónak, a túlbuzgóan fenekedő Horváth Mártonnak) portrévázlatával is szolgál, és így lényegesen többet ad, mint amit sejtet: nevezetesen felvázolja az 1945-öt követő évek ideológiatörténetének egy darabját. A magam részéről a félinformáltság mellett még inkább hangsúlyoznám a „száraz” Lukács szubjektivitását. Nem lehetetlen,

hogy Márai Sándorban azt a „nagypolgári”, polgári kultúrát őrző attitűdöt támadta, amely Lukács apját is jellemezte, és talán a Tolsztoj-oeuvre fölemelése, a hajdani Dosztojevszkij-élmény tagadása is része lehet az önkritikának. Poszlert beleérező képessége megóvja attól, hogy ítélkezze, inkább elemez, oknyomoz, adatokat szembesít; s amikor szükséges, Lukács esztétikai nézeteit rekonstruálja az öregkori művek alapján. Az 1930-as évek lukácsi nézeteihez valóban hajlékony és sokoldalú az új művészi tükrözésemélet, ám a megőrzött hegelianizmus — szerintem — eleve egy kissé korszerűtlenné teszi, olyan értelemben, hogy Lukács jelenkora művészeti törekvéseinek elemzéséhez kevés segítséget nyújt. Ezt így mondja ki Poszler: „Vagyis Lukács műmodellje nem a XX. század nem klasszikus, hanem a korábbi századok klasszikus vagy klasszicizáló műtípusait absztrahálja.” Az Adornóval való egybevetés mutatja az esztétikai gondolkodás más lehetőségeit, az azóta széles körben kibontakozó posztmodern elméle(ek) pedig egy újabb paradigma-váltás rangját igényli(k).

Poszler esszékötete maradandó értéke nemcsak a Lukács-kutatásnak, hanem a magyar irodalmi-esztétikai gondolkodás XX. századi történetének is.

Fried István

Kner Imre emléke. Születésének századik évfordulójára kiadja a Kner Imre emlékbizottság és a Kner Nyomda. Szerk. Haiman György. Békéscsaba és Gyomaendrőd, 1990. 221 l.

A huszadik század egyik legnagyobb tipográfusának emlékét méltó, szép, sokszínű kötet idézi fel születésének centenáriumán. A szerkesztő, Haiman György láthatóan minden szempontot igyekezett egyesíteni az emlékezők, tanulmányok összeválogatásánál.

Tolnai Gábor rövid bevezetőjét Kner Erzsébet lírai hangú, családi képeket felvillantató írása követi. Az egyik legkisebb testvér emlékezik a korán családfővé váló fivérre, helyére a családban és a munkában egyaránt. A következő két rövidebb tanulmány, Nagy Péter, illetve Rényi Péter tollából, a könyvkiadót és a reformert mutatja be. Az irodalmi értékekhez méltó színvonalú tipog-